

Ljerka
Dulibić

Mikropomak u motrištu

Umjetnost i naručitelji. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Dani Cvita Fiskovića održanog 2008. godine [Zbornik Danâ Cvita Fiskovića, sv. III], (ur.) Jasenka Gudelj, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2010., 192 str., ISBN 978-953-6106-88-2

Nakon zahvata u velika područja znanstvene discipline povijesti umjetnosti – koja tradicionalno zaokupljaju pozornost istraživača iako pritom stalna mjesta bavljenja ostaju nikada do kraja iscrpljena – učinjenih na prethodnim skupovima posvećenima Cvitu Fiskoviću te zabilježenih u dosad objavljenim zbornicima (*Kultura ladanja* i *Renesansa i renesanse*), treći zbornik bilježi jedan nešto drugačiji pogled.

Zbornik *Umjetnost i naručitelji* ujedinjuje izlaganja s istoimenog skupa održanog u Korčuli i Orebićima u rujnu 2008., koji je pozornost sudionika usmjerio na problem-ski sklop tvoren od brojnih paralelnih ili međusobno isprepletenih silnica djelujućih između dvaju polova iz naslovne sintagme teme skupa – umjetnost i naručitelji. Nije riječ ni o kakvom drastičnom odstupanju od kontinuiteta ustanovljenog u proteklo desetljeće i pol održavanja Dana Cvita Fiskovića, nego o suptilnoj razlikovnoj nijansi, o nekoj vrsti mikropomaka, o svojevrsnom pogledu “iza ugla”. Takav je pogled otkrio mogućnosti nešto drugačijega viđenja, unio svježinu u metodološke postupke, potaknuo nova iščitavanja otprije poznatih starijih zapisa i arhivskih dokumenata, inicirao nalaženje i objavljivanje novih. Pojedini prilozi ujedinjeni u Zborniku usmjereni su na različite aspekte problematike, koriste različite metode, nalaze uporište u raznolikim elementima.

Zbornik otvara tekst Danka Zelića o općinskim kućama u srednjovjekovnom Dubrovniku. Autor na temelju arhivske

građe i izvora analizira te tipske građevine kao svojevrsan fenomen srednjovjekovne gradogradnje – uspostavlja slijed njihove gradnje, raspravlja o njihovim različitim aspektima i rasvjetljava okolnosti i ulogu pojedinih aktera u podizanju kuća kojima je do potresa i požara 1667. godine bio definiran izgled i karakter najužega dubrovačkoga gradskog središta. Arhivska građa okosnica je i teksta Sofije Sorić koja na temelju sačuvanih spisa iz sudskoga procesa zadarskoga trgovca Venturina i majstora koji je izvodio radove na njegovim kućama iščitava niz detalja – od konkretnih zahvata na kućama (također danas nepostojećima), sve do međusobnog odnosa majstora i naručitelja. U prilogu autorica donosi i prijepis dosada neobjavljenih dokumenata. Slijedi tekst Ane Munk o složenom i višekratno razmatranom ikonografskom programu u kapeli Strozzi, u firentinskoj crkvi Santa Maria Novella i širem kontekstu intelektualnog okruženja u kojem je program nastao. Pritom upućuje na učenje svetog Tome Akvinskoga, čija je doktrina blažene vizije likovno predočena u prikazu raja u kapeli Strozzi. O ulozi naručitelja u nastanku djela knjižnog slikarstva piše Iva Pasini Tržec, na temelju nekoliko primjera iz Strossmayerove galerije u Zagrebu. S jedne su strane dobro poznati primjeri, pojedini listovi iz rukopisa koji nose imena svojih naručitelja, Brevijara Ercolea I. d'Este i Časoslova Alfonsa I. d'Este, a s druge tzv. Strossmayerov časoslov, integralno očuvan rukopis čiji je naručitelj, premda imenom nepoznat, zasigurno

odigrao veliku ulogu u nastanku rukopisa, kako pokazuje autorica temeljem analize pojedinih sitnoslika i strukture kalendara. Milan Pelc u svome tekstu rekonstruira profil crkvenih i svjetovnih naručitelja nadgrobnih ploča s likom pokojnika u sjevernoj Hrvatskoj nastalih tijekom srednjega i ranoga novog vijeka, koji su danas pretežito izgubljeni, no o čijem su materijalu i mjestima u crkvama sačuvani podaci u starijim zapisima. Dino Milinović ukazuje na važnost danas gotovo zaboravljenoga dubrovačkog franjevca Bonifacija koji je kao poglavar franjevačkog samostana u Jeruzalemu, na nalog Svete Stolice i uz financijsku pomoć španjolskog kralja Karla V., obnovio građevinu Svetog Groba u Jeruzalemu. Slijedi tekst Jasenke Gudelj koja narudžbu Luja Gučetića Tizianove pale u Anconi razmatra u kontekstu grada i franjevačkoga opservantskog samostana za koji nastaje, u širem kontekstu komparativno analizira mehanizam narudžbe i ulogu pojedinih aktera, te naposljetku dolazi i do reinterpretacije slikanog sadržaja pale. Profil naručitelja ankonitanske Tizianove slike, vještoga trgovca Luja Gučetića, razlaže Radoslav Tomić, upozoravajući u svom prilogu na dramatične detalje iz Gučetićeve biografije zbog kojih je bio izgnan u Anconu. Gotovo jednako dramatični su i podaci o dubrovačkoj građanskoj obitelji Radulović koji slijede u istome prilogu, a uz tekst autor je objavio i arhivske dokumente. Tragom dubrovačkih naručitelja slika s područja južne Italije u baroknom razdoblju svoje je istraživanje vodila Mara Kolić Pustić, potaknuta konzervatorsko-restauratorskim radovima na slikama Andree Vaccara i radionice Mattije Prettija u dubrovačkoj crkvi Gospe od Karmela. Arhivska istraživanja ukazala su na povezanost s grupom dubrovačkih obitelji čiji su pripadnici bili izgnani iz grada, a kao mjesto susreta dubrovačkih trgovaca i tih slikara nametnuo se Napulj, u to doba središte trgovačkih poslova Dubrovčana. O značajnoj narudžbi zadarske bratovštine Gospe od Karmela, glavnom oltaru u tamošnjoj franjevačkoj crkvi, pišu Nina Kudiš Burić i Damir

Tulić. Arhitekt oltara, Baldassare Longhena, koordinirao je izvedbu slikarske i skulptorske dekoracije kojom se autori detaljnije bave, upućujući na autore slikane pale i skulptura. O zagrebačkom biskupu Jurju Branjugu, kao naručitelju gradnje i opremanja župne crkve Svetoga Ladislava u Pokupskom, pisala je Dubravka Botica, razmatrajući na tom primjeru i širu problematiku uloge naručitelja u odabiru arhitektonskog tipa. Barskome nadbiskupu Andriji Zmajeviću, koji je bio i pokrovitelj umjetnosti, svoj je prilog posvetila Saša Brajović, razlažući njegov identitet – u podjednakoj mjeri tvoren nadbiskupskim dostojanstvom i pokroviteljstvom. Sanja Cvetnić i Boris Vučić Šneperger analizom arhivskih dokumenata dali su svoj doprinos budućoj obnovi vlastelinske kurije Mihalović kraj Našica. Nataša Jakšić usredotočila se na nadopunjavajuću suradnju arhitekta Jurja Denzlera i naručitelja njegovih projekata za kapelu Majke Božje na Sljemenu i obnovu Kamenitih vrata u Zagrebu. O suvremenoj hrvatskoj crkvi kao naručitelju umjetničkih djela pisao je Antun Karaman.

Svjedočimo dakle širokom rasponu materijala i postupaka koji su korišteni u različitim interpretacijama, te nalaženju različitih uporišta uzetih za polazne točke pri pojedinim razmatranjima. To ukazuje koliko je poticajan bio taj mikropomak u motrištu, određen temom skupa koja je potaknula bavljenje istaknutim individualnim naručiteljima i pojedincima, koji su se slijedom različitih okolnosti našli u takvim ulogama, te kolektivnim nastojanjima: javnih uprava, bratovština ili drugih korporativnih tijela. Ovaj segment socijalne povijesti umjetnosti u nas je bio mnogo puta dotaknut, no ne i sustavno promišljan. Okupljajući studije slučaja, u cjelini zbornika iščitava se i općenitija problematika, zahvaljujući čemu se kao svojevrsna “dodana vrijednost” nameće njegova cjelovitost. Bez obzira na raznolikost građe obuhvaćenih razdoblja i korištenih postupaka, zbornik besprijekorno funkcionira kao cjelina, pojedini prilozi međusobno se nadopunjuju i nadograđuju, tvoreći štivo koje

nudi čitatelju istinsko čitateljsko iskustvo, čitanjem “od korica od korica”.

Osim što je izravna posljedica profiliranja teme skupa, takav je dojam rezultat i uredničkih intervencija, odnosno uredničkog rada na cjelini zbornika koji je svoju prvu promociju imao na ovogodišnjim Danima Cvita Fiskovića, čime se uspostavio odgovarajući ritam objavljivanja.

Naposljetku, valja istaknuti i uvodni sumirajući tekst urednice Jasenke Gudelj, u kojem su naznačene i neke temeljne smjernice istraživanja i interpretacija koje očekujemo da se tek dogode, između ostaloga potaknute i ovim zbornikom. ✕